

جیرفت، بهشت گم شده هلیل رود

سارا امت علی

نخستین فصل کاوش های علمی باستان شناسی حوزه هلیل رود در زمستان سال ۱۳۸۱ هم زمان در دو تپه باستانی کنار صندل با هیئتی متشکل از ۱۷ باستان شناس آغاز شد. کاوش در تپه شمالی با ایجاد هفت برش در بخش های مختلف این تپه، یک سازه عظیم معماری از خشت خام را آشکار کرد؛ سازه ای عظیم با دو سکوی بزرگ خشتی مطبق. در فصل های دوم و سوم کاوش در تپه شمالی، با گسترش برش ها، بخش های عظیمی از سکوی دوم که با خشت های خام به ابعاد ۱۰ در ۴۰ سانتی متر ساخته شده بود، آشکار شد. بدین ترتیب یک سازه عظیم معماری در دو طبقه به دست آمد که میلیون ها قطعه خشت خام در بنای آن به کار رفته است. در چهارمین فصل کاوش بخش عمده فعالیت در تپه شمالی در بخش شرقی این سازه معطوف شد و بدین ترتیب سراسر بخش شرقی سکوی دوم این بنای عظیم غول آسا از زیر خاک بیرون آمد.

اما تنها این سازه نبود که حیرت باستان شناسان را برانگیخت و لقب بهشت گم شده را برای این شهر بزرگ باستانی به ارمغان آورد. باستان شناسانی از دانشگاه های سوربن، نانترز، پنسیلوانیا و هاروارد با تخصص هایی در زمینه های مختلف باستان شناسی، گیاه باستان شناسی، دیرین استخوان شناسی، هنر باستان شناسی و زمین ریخت شناسی، بررسی هایی موشکافانه درباره کوچک ترین یافته های جیرفت پنج هزار ساله آغاز کردند. آنها به خط رسیدند؛ خطی قدیمی تر از آنچه پیش از این، سر آغاز نوشتن بشر به شمار می رفت. این یافته ها سبب شد مجیدزاده پس از دو فصل کاوش، این طور اظهار نظر کند: «یافته ها نشان می دهد این محوطه از تمدن

بومیان گلدان حجاری شده را از آب گرفتند و همین شد سر آغاز قصه شهری گم شده در دل تاریخ؛ شهری که امروز «بهشت گم شده باستان شناسان» لقب گرفته و سمت و سوی تاریخ تمدن را تغییر داده است:

جیرفت، سرزمینی که کوه های بلند از سه جهت آن را در میان گرفته اند و تنها از جانب جنوب غربی به سمت تنگه هرمز در خلیج فارس سرزمین هموار دارد.

ماجرای آن جا آغاز شد که روستاییان منطقه ظرف سنگی حجاری شده ای را در آب جاری حاصل از بارندگی پیدا کردند و فردای همان روز با بیل و کلنگ به جان گورهای چند هزار ساله افتادند. آنها این گونه تعبیر کردند که خداوند پس از چند سال بی آبی، گنجی ارزشمند به ایشان هدیه داده است. در ابتدای کار بیش از ده گور غارت شد و حدود دو هزار شیء از آنها بیرون آمد. چند هفته بعد حراجی های نیویورک، لندن و پاریس پر بود از اشیای تاریخی ناشناخته ای که نمونه آن از هیچ محوطه باستانی دیگری به دست نیامده بود.

اما ماجرا با غارت پایان نیافت؛ این آغاز فعالیت گسترده باستان شناسانی بود که سرپرستی آنها به یوسف مجیدزاده سپرده شد: «هیچ تپه و منطقه ای را در جیرفت نمی توان یافت که زیر و رو نشده باشد. روستاییان از سحر تا غروب آفتاب همه جا را می کنند. به هر خانواده زمینی به مساحت ۶۰ متر مربع داده شده بود. همچنین برای رعایت عدالت و انصاف به هر گروه شش نفره از زنان بیوه به همان اندازه زمین داده شد تا در آن حفاری کنند. غارت سپس به گورستان قدیمی منتقل شد که اشیای فراوانی مربوط به مراسم دفن مردگان در آن وجود داشت.»

هالی پیتمن، کارشناس امریکایی که در لحظه کشف لوح حاوی خط در جیرفت حاضر بود، درباره اهمیت کشف خط در جیرفت گفت: «خط کشف شده در جیرفت شباهتی به هیچ یک از خطوط کشف شده تاکنون ندارد و جدید بودن و هم زمانی آن با اختراع خط در سومر نشان می دهد با تمدنی رو به رو هستیم که می تواند با نخستین تمدن بشری برابری کند و ممکن است مسیر تمدن بشری را تغییر دهد.»

این آجر کتیبه دار با دو سطر نوشته در بخش بنای یادمانی محوطه باستانی کنار صندل به دست آمد و وجود نگارش را در این منطقه در عصر مفرغ، یعنی نیمه نخست هزاره سوم پیش از میلاد، به طور قطع اثبات کرد. هرچند تنها بخش هایی از دو سطر کتیبه به دست آمد، اما کارشناسان اعلام کردند نوشته به روشنی به عنوان نسخه ای از خط نوشتاری عیلامی قابل شناسایی است.

به گفته مجیدزاده، کهن ترین خط عیلامی شناخته شده که تاکنون به دست آمده است، به عیلامی مقدم شهرت دارد و متعلق به سه هزار سال پیش از میلاد است. این نوع خط در حفاری های گذشته شوش، تل ملیان، سیلک، ازبکی، حصار، تپه یحیی و شهر سوخته به دست آمده است. به نظر می رسد خط کنار صندل خلأهای میان دو خط عیلامی مقدم و عیلامی پوزوراین شوشیناک را پر می کند.

تنها نمونه خط در جیرفت همان تکه آجر کوچک بود؛ تا فروردین ۱۳۸۵. در این زمان بود که باستان شناسان توانستند دومین کتیبه پادشاهی کنار صندل را در سکوی پله ای جیرفت کشف کنند. این کشف برای دومین بار ثابت کرد جیرفت در هزاره سوم پیش از میلاد وارد دوران تاریخی شده است.

نادر سلیمانی، باستان شناس و عضو هیئت کاوش کنارصندل، ویژگی های کشف جدید را این طور شرح داد: «این لوح خطی آجری که تنها لوح خطی کامل محوطه جیرفت به شمار می آید، ۱۱ سانتی متر طول، هفت سانتی متر عرض و دو سانتی متر ضخامت دارد. بر این لوح پنج سطر دیده می شود و هر سطر به طور متوسط ۱۲ حرف دارد. نمونه این خط در کاوش های فصل پیشین نیز کشف شده که فرانسوا پرو، عیلام شناس فرانسوی، آن را یک فرمان شاهی می داند. با توجه به شباهت این خط با خط های فصل پیشین، به احتمال بسیار زیاد این خط دومین فرمان شاهی کنارصندل است که تا به امروز کشف شده است.»

دو ماه بعد، استاین کلر، زبان شناس و محقق دانشگاه هاروارد، در مقاله ای به کشف خط در کنارصندل جیرفت پرداخت و از آن با عنوان «خط شرق» یاد کرد. او نوشت: «نباید از این خط به نام تمدن عیلامی که زیر نفوذ تمدن بین النهرین است، نام برد، بلکه با توجه به کشف این خط در شهداد، ملیان و جیرفت باید از آن به خط شرق یاد کرد.»

خطی که از آن با نام عیلامی یاد می شود متعلق به "کوئتیراین شوشیناک"، پادشاه عیلام است. کارشناسان معتقدند این اتفاق که یک قوم، خطی را کشف کند و پس از غلبه همسایه قدرتمند بر آنها، خط را رها کند و به خط و فرهنگ بین النهرینی روی آورد، دور از ذهن می نماید. آنها اعتقاد دارند این خط از شرق ایران به شوش رفته است. آنها بر این گمان اند که خط نوشتاری در جیرفت هم زمان

سومر که به عنوان اولین تمدن بشری شناخته شده، قدیمی تر و غنی تر است. آثار سنگی جیرفت تاکنون در محوطه های تاریخی بسیاری از کشورها از جمله محوطه های تاریخی تمدن سومر به دست آمده اند. علاوه بر این، این یافته ها نشان می دهد جیرفت همان شهر باستانی «آرت» است که در لوحی گلی به دست آمده از عراق، به عظمت آن به عنوان یک تمدن عظیم اشاره شده است.»

سازه خشتی

کشف سازه خشتی ۴۳۰۰ ساله در نخستین گام، موفقیتی بزرگ بود که ادامه کاوش ها و پرداخت هزینه حضور گروه های باستان شناسی از دانشگاه های معتبر دنیا با تکیه بر آن میسر شد. بازشناسی این سازه عظیم که بیش از چهار میلیون خشت در ساخت آن به کار رفته و دارای یک سکوی دو طبقه با بیش از ۱۵ متر ارتفاع است، در فصل های بعدی حفاری نیز ادامه یافت.

مجیدزاده این سازه قابل توجه را دلیلی بر اثبات ادعای وجود تمدنی عظیم در جنوب شرق ایران می داند: «کاربرد تعداد زیادی خشت در این سازه، نشان دهنده آن است که کارگران، هنرمندان و متخصصان زیادی باید در سه هزار سال پیش از میلاد به ساخت آن پرداخته باشند و این علاوه بر نشان دادن اهمیت این منطقه، بیانگر کاربری عمومی این سازه و حضور یک تمدن غنی در این منطقه است.»

در آخرین ماه از سال ۱۳۸۵ خبر رسید که بخش اصلی سکوی پله ای شهر باستانی کنار صندل در جیرفت هم کشف شد و کارشناسان اظهار نظر کردند این سکوی پله ای یک تا سه قرن قدیمی تر از قدیمی ترین زیگورات یافت شده در بین النهرین است. زیگورات "اورنمو" که در زمان پادشاه اور سوم ساخته شد، ۴۱۰۰ سال عمر دارد.

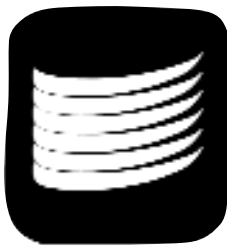
مجیدزاده این طور توضیح داد: «طبقه نخست آن ۹۰ هزار مترمربع و طبقه دوم آن ۲۲ هزار و ۵۰۰ مترمربع وسعت دارد. در ابتدا گمان بر این بود که این بخش زودتر از بخش پایین و پیشین این سازه مطبق ساخته شده است، اما بررسی ها نشان داد که این معماری ۲۰۰ سال قدیمی تر از معماری پیشین بوده و این بنا در دو مرحله ساخته شده است.»

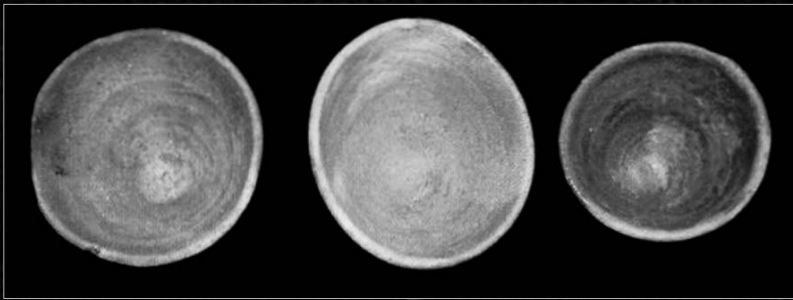
این ساختمان، که پس از قرن ها از زیر خاک بیرون آمده بود، با تکمیل عملیات حفاری نیازمند مرمت بود، به این ترتیب خشت زنی برای انجام عملیات مرمت، از اسفند ۱۳۸۴ آغاز شد. دو میلیون خشت برای آشکار شدن شکل بیرونی سکوی پله ای پنج هزارساله کنارصندل نیاز بود.

از آن جا که خاک پیرامون بنا نمک دارد و شوره می زند، خشت زنی با استفاده از خاک منطقه ای در ۲۰ کیلومتری غرب تپه کنار صندل صورت گرفت و خشت هایی به ابعاد ۴۰ در ۲۰ و به ضخامت ۱۰ سانتی متر ساخته شد.

خط

بهمن ماه ۱۳۸۳، در دومین فصل کاوش در محوطه های تاریخی جیرفت، باستان شناسان موفق شدند آثار خطی مربوط به سه هزار سال پیش یعنی هم زمان با اختراع خط در بین النهرین را کشف کنند؛ تکه آجری به ابعاد دو در سه سانتی متر. مجیدزاده کشف خطی متعلق به هزاره سوم پیش از میلاد را که قدمت آن به دوره اختراع خط در بین النهرین می رسد، سند ورود ایران به دوران تاریخی در هزاره سوم پیش از میلاد می نامد.

با اختراع خط در بین النهرین اختراع شده باشد. آزمایش های کربن ۱۴ قدمت لایه ای را که خط در آن کشف شده ۲۵۰۰ سال پیش از میلاد می داند. باستان شناسان بدون انجام آزمایش های کربن ۱۴، قدمت خط کشف شده در بین النهرین را ۲۶۰۰ تا ۲۷۰۰ پیش از میلاد می دانند.

قصه خط در جیرفت با پیدا شدن دو لوح دیگر متعلق به نیمه نخست هزاره سوم پیش از میلاد ادامه یافت. کاوش های باستان شناسی در آذرماه ۱۳۸۵ در فاصله ۳۰۰ متری شمال تپه کنارصندل جنوبی و در حیاط خانه یکی از کشاورزان محلی، به کشف دو لوح به ابعاد ۱۸ در ۱۰ سانتی متر و ۱۳/۵ در ۸/۵ سانتی متر انجامید. روی یک لوح پنج سطر و روی دیگری شش سطر نگاشته شده است. پشت این الواح نیز یک سطر دست نوشته به چشم می خورد. رمزگشایی این الواح توسط مجموعه ای از کارشناسان خبره که در دانشگاه های معتبر دنیا مشغول اند، انجام می شود؛ هرچند هیچ یک از کارشناسان زمان دقیقی برای پایان عملیات رمزگشایی اعلام نکرده اند.

یافته های عجیب

باستان شناسی نوین در محوطه های باستانی از کنار هیچ بازمانده ای نمی گذرد. جانورباستان شناسان استخوان حیوانات را بررسی می کنند و گیاه باستان شناسان به دنبال دانه های خوراکی می گردند تا هیچ رازی دور از دسترس انسان قرن بیست و یکم باقی نماند. جیرفت نیز زیر ذره بین این کارشناسان قرار دارد. نکته سنجی آنها به کشف قصه های هیجان انگیزی انجامیده است. یکی از آنها استخراج اطلاعاتی درباره خوراک ساکنان جیرفت در پنج هزار سال پیش است. مرجان مشکور، استاد دانشگاه سوربن فرانسه در مورد بررسی استخوان حیوانات در جیرفت گفت: «بقایای استخوان حیوانات اهلی و وحشی نظیر گاو، گوسفند، گورخر، آهو، گراز، خرگوش و برخی پرندگان از جمله کشفیات جیرفت است. تعدد استخوان گاو، گوسفند و بز در میان محوطه های تاریخی در مقایسه با استخوان حیواناتی نظیر آهو، گورخر و خرگوش نشان می دهد که ساکنان جیرفت از گوشت این حیوانات، و در کنار آن از گوشت حیوانات شکار نیز مصرف می کرده اند.»

مشکور در مورد دیگر یافته ها گفت: «به دست آمدن استخوان حیوانات وحشی نظیر آهو، گراز، گورخر و پرندگان در محوطه های تاریخی جیرفت نشان می دهد که این منطقه از نظر اکوسیستم زندگی در پنج هزار سال پیش دارای آب و هوای بسیار مناسب برای زندگی حیوانات وحشی بوده و احتمالاً در آن فضاهای طبیعی و سبز زیادی وجود داشته است.»

گویا مردم این منطقه به صدف هم علاقه خاصی داشتند. جیرفتی های پنج هزار سال پیش با وجود بیش از ۱۸۰ کیلومتر فاصله تا دریا، از صدف به عنوان غذا استفاده می کرده اند. مشکور درباره بررسی صدف های کشف شده گفت: «باستان شناسان در بررسی های خود در محوطه های باستانی جیرفت بقایایی از صدف های مختلف را شناسایی کرده اند. این بررسی ها به شناسایی بیش از ۷۰ گونه مختلف صدف در منطقه جیرفت منجر شده است. تحقیقات باستان شناسی نشان می دهد که این صدف ها هم جنبه تزیینی و هم مصرف خوراکی داشته اند.»

حدقل هفت گونه از آنها صدف های خوراکی هستند. کشف گونه های مختلف صدف در محوطه باستانی جیرفت علاوه بر اینکه نشان می دهد ساکنان این محوطه برای تنوع غذایی از صدف استفاده می کرده اند، می تواند نشان دهد که مردمان جیرفت با وجود بیش از ۱۸۰ کیلومتر فاصله تا سواحل خلیج فارس و دریای عمان، با ساکنان این مناطق مبادلات تجاری و اقتصادی داشته اند.

به گفته مشکور، بررسی های انجام شده روی این صدف ها و مقایسه آنها با صدف های منطقه خلیج فارس نشان می دهد که برخی از صدف های شناسایی شده در محوطه های باستانی جیرفت هم اکنون در بخشی از سواحل خلیج فارس دیگر یافت نمی شود و جزو گونه های نادر صدف در منطقه به شمار می آید.

تحقیقات مارگارتا تمبرگ به شناسایی ۲۸ نوع صدف دریایی در غذای اهالی جیرفت انجامید. علاوه بر این، بر اساس نتیجه پژوهش های او می توان احتمال داد درخت خرما از این منطقه به خوزستان و عراق منتقل شده باشد.

باستان شناسان حاضر در پایگاه باستان شناسی کنارصندل علاوه بر خط به فسیل هشت میلیون ساله هم رسیدند. آنها از کشف فسیل دو پای پستانداران شگفت زده شدند. بررسی های دیرینه شناسی روی استخوان های فسیلی کشف شده پستانداران در جیرفت نشان داد این فسیل ها متعلق به دوره سوم زمین شناسی (هفت تا هشت میلیون سال پیش) است.

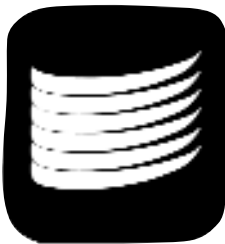
کروکودیل دیگر کشف عجیب باستان شناسان در این منطقه است. کشف یک خنجر فلزی با نقش پیکره حیوانی شبیه کروکودیل، باستان شناسان را به این نتیجه رساند که به احتمال زیاد در هزاره نخست پیش از میلاد جیرفت محل زندگی کروکودیل ها بوده است.

لیمانی جالب ترین شیء کشف شده را یک خنجر مفرغی با نقش پیکره های حیوانی از خانواده تمساح دانست: «نقوشی که روی این خنجر حک شده بسیار جالب و شبیه کروکودیل های جنوب چا بهار است. بدون شک نقاش چنین نقشی شاهد زندگی کروکودیل ها در این منطقه بوده و آن را به تصویر کشیده است.» قدمت این خنجر نیز به هزاره نخست پیش از میلاد می رسد.

ظروف سنگی

سال ها پیش و در جریان حفاری های متعدد در محوطه های باستان شناسی مهم جهان نظیر تمدن سومر در بین النهرین، مناطق باستانی سوریه و کشورهای حاشیه خلیج فارس، آثار سنگی ویژه ای به دست آمد که خاستگاه اصلی آنها برای باستان شناسان مشخص نبود. در پی شروع حفاری های غیر مجاز در جیرفت ناگهان تعداد بسیار زیادی از این اشیاء در میان گورستان ها یافت شد که برای باستان شناسان مشخص کرد این اشیاء متعلق به جیرفت است.

پروفسور گیل استاین، رئیس مؤسسه شرق شناسی دانشگاه شیکاگو، در مورد این اشیاء سنگی گفته است: «سال ها بود که براساس کاوش های صورت گرفته در مناطق مختلف جهان از جمله بین النهرین، از وجود این اشیاء باخبر بودیم و می دانستیم که به این مناطق منتقل شده است؛ اما کشف این تعداد شیء در جیرفت نشان داده که اشیاء مزبور به جیرفت تعلق داشته است. اشیاء سنگی جیرفت پنج هزار سال پیش به تمام تمدن های همسایه از جمله

سومر در بین النهرین و دیگر تمدن‌ها در سوریه و کشورهای حاشیه خلیج فارس صادر می‌شده است.»

تجارت

باستان شناسان با همکاری متخصصان بسیاری که برای شناخت تمدن بشری به یاری آنها می‌آیند، از کوچک‌ترین اسناد و بقایای موجود در محوطه‌های باستانی نتیجه‌های بزرگ می‌گیرند. یکی از این نمونه‌ها مطالعه مهرهای به دست آمده از جیرفت است. بررسی اثر مهرهای باستانی کشف شده از جیرفت نشان داد جیرفت پنج هزار سال پیش مرکز تجارت بین المللی منطقه بوده است. در جریان کاوش‌ها ۲۵ اثر مهم باستانی کشف شد. کارشناسان با استناد به تنوع این مهرها نشان می‌دهند ساکنان جیرفت با اهالی محوطه‌های مختلف پنج هزار سال پیش در تجارت بوده‌اند. مجیدزاده این طور توضیح داده است: «درمیان ۲۵ مهر شناسایی شده، مهرهایی مشابه مهرهای مناطق شرق، غرب، شمال شرقی، جنوب شرقی و بین النهرین به دست آمده که نشان می‌دهد جیرفت مرکز تجارت بین المللی منطقه در پنج هزار سال پیش بوده است.»

بررسی‌های باستان شناسی در مناطق مختلف نشان می‌دهد ساکنان باستان برای صادرات، واردات و تجارت کالاها خود بعد از قرار دادن اشیاء و کالاهای داخل کوزه‌ها، در آنها را با گل می‌پوشاندند و روی آن را لاک و مهر می‌کردند تا در صورتی که در میانه راه مورد غارت قرار بگیرد، صاحب کالا متوجه شود.

گورستان‌ها

کارشناسان با مقایسه محوطه‌های شناخته شده اعلام کردند شهر مردگان جیرفت چند برابر استقرارگاه‌های ساکنان پنج هزار ساله این منطقه وسعت دارد. داوود آبیان، سرپرست هیئت بررسی و شناسایی حوزه تمدن هلیل رود، در مورد یافته‌های خود تا پایان سال ۱۳۸۳ در شهر مردگان جیرفت گفت: «در جریان بررسی‌های باستان شناسی بیش از ۹۵ محوطه متعلق به هزاره پنجم

پیش از میلاد شناسایی شده که ۶۰ محوطه آن گورستانی است.»

آبیان با اشاره به اینکه هر گورستان حاشیه هلیل رود به طور متوسط ۶۰۰ در ۴۰۰ متر وسعت دارد، این سؤال را مطرح کرد: «استقرارگاه‌های ساکنان جیرفت کجا است؟» او پاسخ داد: «طی چند سال گذشته بخشی از این منطقه و تپه‌های باستانی توسط کشاورزان تسطیح شده است و به احتمال زیاد، بسیاری از محوطه‌ها تخریب شده‌اند. همچنین ممکن است بسیاری از استقرارگاه‌های این منطقه هم اکنون زیر زمین‌های کشاورزی دفن شده باشند.»

دی ماه ۱۳۸۳، دومین هفته از سومین فصل کاوش‌های باستان شناسی در محوطه‌های باستانی جیرفت با کشف هفت فضای مسکونی که بیانگر تراکم بسیار زیاد جمعیت مسکونی در این منطقه در پنج هزار سال پیش است، به اتمام رسید.

مجید زاده در مورد کشف بقایای مسکونی گفت: «دو هفته پس از شروع فصل کاوش در جیرفت، باستان شناسان داخلی و خارجی در هفت ترانشه در نزدیکی سازه حکومتی که در فصل‌های گذشته شناسایی شده، توانستند هفت فضای مسکونی با اتاق‌ها و فضاهای مختلفی از جمله اجاق کشف کنند.»

به گفته وی، تمام این فضاها از خشت و بسیار منظم و اصولی

ساخته شده است: «باستان شناسان در سطح محوطه‌های باستانی جیرفت در هر نقطه که کلنگ می‌زنند، به آثار مسکونی بر خورد می‌کنند. این امر نشان دهنده تراکم بسیار زیاد جمعیت در این منطقه در پنج هزار سال پیش است.»

شغل مردمان جیرفت

باستان شناسان برای این سؤال هم جوابی یافته‌اند. آنها با بررسی ابزارهای به دست آمده از محوطه‌های باستانی جیرفت به این نتیجه رسیدند که ساکنان این منطقه پنج هزار سال پیش و هم زمان با آغاز شهرنشینی، از صنعت کشاورزی پیشرفته‌ای برخوردار بودند.

جلال الدین رفیع فر، سرپرست بررسی ابزارهای سنگی جیرفت گفت: «با بررسی بیش از ۵۰۰ ابزار سنگی به دست آمده از محوطه‌های باستانی جیرفت، متوجه شدیم که عمده این ابزارها کاربری کشاورزی داشتند. وجود این ابزارها نشان از برداری ساکنان محوطه‌های جیرفت از ابزار و امکانات پیشرفته برای کشاورزی دارد.»

او به نکته جالبی اشاره کرد: «این ابزارها تیغه‌هایی برای درو یا بریدن ساقه‌های نباتی هستند، لبه‌هایی دنداندار دارند و هنوز روی آنها آثار و رسوبات گیاهی به خوبی قابل رؤیت است.»

به گفته رفیع فر، تکنیک پیشرفته ساخت این ابزارها می‌تواند نشان دهد جامعه جیرفت پنج هزار سال پیش در حوزه کشاورزی پیشرفته (کشاورزی آبی) موفقیت‌های زیادی به دست آورده بود.

همچنین در بررسی ابزارهای سنگی جیرفت، متخصصان علاوه بر ابزار کشاورزی، ابزار شکار نیز شناسایی کرده‌اند که تعداد آنها نسبت به ابزارهای کشاورزی بسیار محدودتر است.

معدن

اهالی جیرفت در پنج هزار سال پیش صنعتگر و معدن کار هم بوده‌اند. این را شناسایی ۸۰ محوطه فلزکاری و ۱۵ معدن باستانی در شمال جیرفت و در کوه‌های لاله زار و هزار می‌گوید. به این ترتیب باستان شناسان توانستند یکی از مناطق مهم صنعتی و فلزکاری در ایران باستان را شناسایی کنند.

حسین توفیقیان، سرپرست هیئت بررسی و شناسایی در بخش شمالی جیرفت در شهرستان بافت و در کوه‌های هزار و لاله زار، گفت: «در جریان بررسی‌هایی که در منطقه و با هدف شناسایی محوطه‌های باستانی جدید انجام گرفت، توانستیم ۸۵ محوطه فلزکاری کهن و ۱۵ معدن کهن که در آنها فلزات مس، آهن و سرب استخراج و استحصال می‌شده است کشف و شناسایی کنیم.»

شگفتی‌های جیرفت به این جا ختم نخواهد شد، زیرا باستان شناسان مدتی پیش، ششمین فصل کاوش را آغاز کرده‌اند. بررسی‌های ژئوفیزیک پرده از رازی شگرف برداشته است. کارشناسان فرانسوی ارتفاعی ۱۱ متری برای آثار باستانی مدفون در رویی ترین لایه این شهر تخمین زده‌اند. باستان شناسان می‌توانند با کاوش لایه به لایه این آثار، قصه‌های دیگری از زندگی ایرانیان هزاره‌های پیش روایت کنند. آنها در مسیر چهارصد کیلومتری مجاور رودخانه هلیل رود در شهرستان بافت، کهنوج، جیرفت و عنبرآباد، بیش از ۷۰۰ محوطه باستانی شناسایی کرده‌اند. بی شک این محوطه‌ها رازهای بی شماری در دل دارند.

